

“ТАСДИҚ МЕКУНАМ”
Ректори Донишгоҳи байналмилалӣ
забонҳои хориҷӣ Тоҷикистон ба
номи Сотим Улуғзода, доктори
илми филология, профессор
Гулназарзода Ж.Б.

«06» март 2023 с.

ТАҚРИЗИ

муассисаи пешбар – Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷӣ Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода ба диссертатсияи номзиди Худоёрова Нигина Зардовна дар мавзӯи “Хусусиятҳои маъноиву сохтории воҳидҳои фразеологӣи забони асарҳои Ёрун Кӯҳзод” барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзиди илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ пешниҳод шудааст

Воҳидҳои фразеологӣ дар осори бадеӣ мавқеи хоса доранд ва адибон ба воситаи ин воҳидҳо кӯшиш ба ҳарч медеҳанд, ки мақсади худро дақиқтару таъсирбахштар расонанд. Диссертант дар мавриди интихоби мавзӯ маҳз насри Ёрун Кӯҳзодро интихоб намуда, диққати хешро ба воҳидҳои фразеологӣи эҷодиёти адиб равона намудааст. Зимни таҳқиқи диссертант муайян намудааст, ки то кунун доир ба забони осори адиб нигоштаю таълифоти мукаммале ба сомон нарасидааст. Аз ин лиҳоз, қайд менамояд, ки то имрӯз танҳо ҷиҳати сужаофарӣ, банду баст, мазмуну мундариҷа ва монанди инҳо барин унсурҳои хоси адабиётшиносӣ ва нақди адабии насри адиб мавриди муҳокимаи муҳаққиқон қарор гирифтаанд.

Албатта ҷо-ҷо доир ба забони асарҳои нависанда таваққуф намудани муаллифони мақолаҳои илмӣ аз аҳамияти илмӣ ва маърифатӣ холи нестанд, лекин дар доираи чанд банди матнии таркиби ин ё он мақола масъалаи мушаххаси илмиро ба таври мукамал таҳқиқ намудан номумкин аст. Пас, мубрамияти мавзӯи таҳқиқи Худоёрова Нигина дар он зоҳир мегардад, ки номбурда фразеологӣи забони насри Ёрун Кӯҳзодро мавриди таҳқиқ қарор дода, хусусиятҳои хосаи онро рӯйи ҷараҳ овардааст.

Дар қисмати дараҷаи омӯзиши мавзӯ, ки дар ҳаҷми 7 саҳифа мебошад, вазъи омӯзиши фразеологизмҳо дар забоншиносии тоҷикро батартиб овардани муҳаққиқ далолат аз он менамояд, ки ӯ барои ворид шудан ба мавзӯи таҳқиқи хеш бо сарчашмаҳои илмии зиёде шинос шудааст. Дар интиҳои ин қисмат диссертант дарҷ намудааст, ки бо вучуди мавҷудияти корҳои илмии зиёд фразеологияи насри адиб аз нигоҳи забоншиносӣ омӯхта нашудааст ва муҳаққиқ таҳқиқи мавзӯи мазкурро саривақтӣ ва муҳим мешуморад.

Мақсади диссертант аз таҳқиқи мавзӯ дар он мебошад, ки дараҷаи истеъмол, хусусиятҳои луғавию грамматикӣ ва услубии воҳидҳои фразеологии осори Ёрун Кӯҳзодро муайян ва мушаххас намояд.

Диссертант вазифаҳои хешро дар рафти пажӯҳишу таҳқиқи хеш муайян намуда, ҳадафҳоиашро дар 7 банд овардааст.

Оид ба асосҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқ ҳаминро бояд зикр намуд, ки Худоёрова Нигина зимни омӯзишу пажӯҳиши мавзӯ ба таҳқиқоти забоншиносони маъруф таъя намудааст, ки инҳо М.Н. Шанский, Н. Маъсумӣ, И. Ҳасанов, Р. Ғаффоров, Ҳ. Мачидов, Б. Камолиддинов, М.М. Мирзоева, Н.С. Саидов ва Б. Шодиев мебошанд. Инчунин, дар рафти таҳқиқи диссертатсия усулҳои синхронӣ, таҳлили контекстии матни бадеӣ, таҳлили семантикии ВФ, тавсифӣ-таҳлилӣ, муқоисавӣ-таърихӣ, таҳлили концептуалии матни бадеӣ ва усули омӯрӣ мавзӯ ба қор рафтаанд.

Муҳаққиқ як қатор асарҳои мансуб ба насри бадеии дар давраҳои гуногун таълифнамудаи адибро дар қисмати сарчашмаҳои таҳқиқ овардааст. Навгонии таҳқиқ дар он дида мешавад, ки то кунун мавзӯи интиҳобшуда аз назари муҳаққиқон дур мондааст. Аз ин лиҳоз, дар диссертатсия воҳидҳои фразеологии Ёрун Кӯҳзод бори нахуст мавриди омӯзиш қарор гирифтаанд, ки дар соҳаи забоншиносӣ ин навгонӣ ба ҳисоб меравад.

Нуктаҳои муҳими ба ҳимоя пешниҳодшавандаро муҳаққиқ муайян намуда, дар доираи 8 банд ба таври мушаххас пайдарҳам овардааст.

Диссертатсия аз аҳаммияти назариявӣ ва амалӣ ҳолӣ нест. Аҳаммияти назариявӣ таҳқиқ дар он зоҳир мегардад, ки натиҷаҳои таҳқиқ ба рушди минбаъдаи масъалаҳои назарии фразеологияи забоншиносии муосир мусоидат мекунад. Ҷиҳати аҳаммияти амалии мавзӯ бояд ҳаминро зикр намоем, ки натиҷаҳои таҳқиқи анҷомдодаи Худоёрова Нигина дар рафти таълими фразеологияи забони адабии муосир, курсу семинарҳои махсуси муассисаҳои олии ва омода намудани луғатҳои фразеологӣ ва ё маҳз луғати фразеологизмҳои осори адиб метавонанд фаровон ба кор раванд.

Дар доираи мавзуи мазкур як қатор мақолаҳои муаллиф ба таъб расидаанд, ки дар оянда аз он муҳаққиқони дигар метавонанд истифода намоянд. Доир ба сохтор ва ҳаҷми диссертатсия ҳаминро бояд зикр намуд, ки он аз муқаддима, ду боб, шаш фасл, чор зерфасл, хулоса, феҳристи адабиёти илмӣ ва бадеӣ иборат буда, ҳаҷмаш 163 саҳифаи чопи компютерӣ мебошад.

Боби якуми таҳқиқ “Хусусиятҳои маъноиву сохтори воҳидҳои фразеологии забони асарҳои Ёрун Кӯҳзод” ном дошта, се фаслро дар бар мегирад, ки дар навбати худ фаслҳо ба зерфаслҳо ҷудо шудаанд. Муаллиф қайд менамояд, ки инъикоси образҳои миллӣ дар воҳидҳои фразеологӣ барҷаста буда, ҳар яке бо обуранг ва ифодаи маъноӣ худ аз ҳам фарқ доранд. Ҳадафи муҳаққиқ зимни таълифи боби мазкур дараҷаи истеъмоли ВФ дар забони насри адиб мебошад, ки муҳаққиқ дар рафти кор фарқи онҳоро аз ибораҳои озоди синтаксисӣ, зарбулмасалу мақолҳои халқӣ нишон додааст.

Фасли аввали боб “Воҳидҳои фразеологии забони нависанда ва нишонаҳои муҳимтарини онҳо” ном дорад, ки дар оғози ин қисмат иқтибосҳо оид ба аломати умуман ибораҳои фразеологӣ оварда шуда, андешаҳои муаллиф зикр мегарданд ва баъдан Худоёрова Нигина ба таҳлили ибораҳои фразеологии нависанда мегузарад. Қайд менамояд, ки дар забон ибораҳои фразеологие мавҷуданд, ки онҳоро дар мавриди дигар метавон чун иборҳои озоди синтаксисӣ истифода намуд (“дандон ба дандон мондан” ва “туҳми анқо”). Фасли аввали бобро муҳаққиқ ба зерфаслҳо ҷудо намудааст, ки зерфасли аввали он “Аломатҳои асосии воҳидҳои фразеологӣ” унвон гирифтааст. Зерфасли дуюми

боби мазкур “Аломатҳои иловагӣ ва идиоматикии воҳидҳои фразеологӣ” ном дорад, ки дар он идеомаҳо ва роҳҳои бамиёноии онҳо таҳлил шудаанд.

Фасли дуюми боби якум “Гурӯҳҳои сохтори воҳидҳои фразеологӣ забони асарҳои Ёрун Кӯҳзод” ном гирифтааст. Фасли мазкур дар рафти банду басти нақшаи кор ба зерфаслҳо чудо шудааст, ки зерфасли аввалро муаллиф “Таркибҳои фразеологӣ осори адиб” ном гузошта, дар доираи зерфасли мазкур таркибҳои фразеологӣ осори насрии адибро таҳлил намудааст. Зимни таҳлили масъалаи мазкур таркибҳои фразеологӣ ба таркибҳои фразеологӣ чуфт (орзуву хавас, нону намак ва ғ.), таркибҳои фразеологӣ тавтологӣ, ки чузӣ дуоми таркибро шакли чамӣ чузӣ аввал ташкил медиҳад (расму русум, ҳурмату эҳтиром ва ғ.) ва ниҳоят таркибҳои пешояндӣ (аз таги ҷашм, бо дили ноҳолам), чудо карда шудаанд.

Дар зерфасли дуюм ибораҳои фразеологӣ осори Ёрун Кӯҳзод таҳлил шудаанд, ки дар он аввал ибораҳои изофии фразеологӣ, ки дар насри Ёрун Кӯҳзод ба кор рафтаанд, баррасӣ шудаанд. Аз қабилӣ, ибораҳои фразеологӣ чашми чор, болои дида, тоҷи сар, дарди дил, дунёи равшан, мурғи посӯхта ва тухми анқо. Баъдан муҳаққиқ ибораҳои пешояндиву пасояндиро, ки аз маъноӣ асли дуранд, аз насри адиб пайдо намуда, таҳлил кардааст: “хуқуқи дигареро поймол кардан, аҷриқ барин реша давондан, ба як пули пучак нагирифтани, паси гӯш кардан, ба гӯш нафоридани, ва дигарҳо”.

Ҳамин тариқ, фасли дуюм аз зерфасли сеюм низ иборат аст, ки дар атрофи ҷумлаҳои фразеологӣ забони асарҳои Ёрун Кӯҳзод баҳс менамояд. Муҳаққиқ як қатор ҷумлаҳои фразеологӣ насри адибро оварда, андешаи хешро тақвият мебахшад, ки дар забони тоҷикӣ шумораи ҷумлаҳои фразеологӣ зиёд аст. Ҷумлаҳои зерин аз осори адиб оварда шуда, таҳлил гардидаанд, ки диссертант онҳоро ҷумлаҳои фразеологӣ яктаркиба номидааст: “Аз рӯяш гардам”. Ибораҳои фразеологӣ насри адиб дар қолаби ҷумлаҳои гуногуни дутаркиба низ ба кор рафтаанд: “Вой хонам сӯхт”. Инчунин ибораҳои фразеологӣ дар қолаби ҷумлаҳои мураккаб низ ба миён меоянд, ки дар диссертатсия мисоли онҳоро муҳаққиқ овардааст.

Диссертатсияи Худоёрова Нигина мавзуи доманадореро дар бар гирифтааст, ки ин ҳам фразеологияи забони насри Ёрун Кӯхзод мебошад. Дар таҳқиқи мазкур пахлуҳои гуногуни фразеологизмҳои насри адиб матраҳ шудаанд. Бо вучуди ин, мушоҳида шуд, ки дар рафти таҳияи диссертатсия муҳаққиқ чо-чо ба норасоиву камбудихо роҳ додааст, ки дар поён овардем:

1. Дар қисмати хулосаи фасли аввали боби якум таҳти унвони “Воҳидҳои фразеологии забони нависанда ва нишонаҳои муҳимтарини онҳо” (саҳ.29) нишонаҳои муҳимтарини воҳидҳои фразеологии забони адибро пайдарпай бо тартиби рақамҳо нишон додан ба манфиати кор мебуд.
2. Байтҳое, ки ба ҳайси мисол оварда мешаванд (саҳ.31), бо ишораи сарчашма мебуданд, беҳтар мешуд.
3. Муҳаққиқ таркибҳои устуворро дар зерфасли аввали фасли якуми боби як таҳлил менамояд ва бе ягон алоқамандии фикр ва ишораи осори адиб мисолҳоро аз насри адиб меорад, ки ин гуна андешаронӣ мақсади адибро равшан нишон намедихад.
4. Ибораҳои “назар партофтан, захри дил шикастан ва чашм партофтан” дар диссертатсия (саҳ. 47) ба ҳайси идеомаҳо оварда шудаанд, ки ба андешаи мо ин ибораҳои ғайриидеоматикӣ буда, як ҷузъашон маънои аслиро ифода менамоянд.
5. Таркибҳои пешояндӣ дар саҳифаи 57-58 мавриди баррасӣ қарор дода шудаанд, ки ба назари мо таҳлил хеле маҳдуд аст ва мо танҳо пешояндҳои содаи аз, бо, дарро дар таркиби онҳо мушоҳида намудем.
6. Хуб мешуд агар зимни тартиб додани рӯйхати адабиёт тартиби рақами қисми дуюми адабиёт-манбаъҳо бо рақами римӣ ишора шуда, адабиётҳо аз рақами 132 оғоз мешуд, зеро дар диссертатсия иқтибос аз адабиёти рақами 3 меояд, ки муаллифи он М.Азимова мебошад. Дар мавриди дигар дар ҳамин саҳифа адабиёти рақами 3 ишора мешавад, ки асари Ёрун Кӯхзод дар назар аст.

Ба ҳеч вачҳ норасоихо ва ғалатҳои дарҷшуда ба арзиши илмии диссертатсияи Худоёрова Нигина таҳти унвони “Хусусиятҳои маъноиву сохтори воҳидҳои фразеологии забони асарҳои Ёрун Кӯхзод” барои дарёфти

дараҷаи илми номзади илми филология аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ таъсир намерасонанд, зеро мо онҳоро ислоҳшаванда мешуморем. Диссертатсияи Худоёрова Нигина таҳқиқоти пурра баанҷомрасида буда, ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ буда, муаллифи диссертатсия барои дарёфти дараҷаи илми номзади илми филология аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ сазовор мебошад.

Тақриз дар ҷаласаи васеи кафедраи забони тоҷикии Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода қабул карда шудааст.

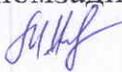
Иштирок дошт: 16 нафар

Натиҷаи овоздиҳӣ: “тарафдор” – 16 нафар, “зид” – 0, “бетараф” – 0

Қарори № 7/2 аз 02.03.2023 с.

Раиси ҷаласа:

мудири кафедраи забони тоҷикии
ДБЗХТ ба номи С.Улуғзода, номзади
илми филология, дотсент

Усмонова Мунаввара Холиқовна

Ташхисгар:

номзади илми филология

Насруллоев Муҳаммад Нуриллоевич

Котиби илми ҷаласа:

Холов Фарҳод Кенҷабоевич

Имзоҳои М.Х.Усмонова,
М.Н. Насруллоев, Ф.К.Холовро
тасдиқ менамоям.

Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои
махсуси ДБЗХТ ба номи С. Улуғзода

06.03.2023

Юсупова Бибичон Ғаниҷоновна

Нишонӣ: 734019, ш.Душанбе,
кӯчаи Муҳаммадиев 17/6
Донишгоҳи байналмилалӣ
забонҳои хориҷии Тоҷикистон
ба номи Сотим Улуғзода,
Тел.: +992 37 232 50 00
Факс: +992372325000
Сомона: www.ddzt.tj